

FERMER XO‘JALIKLARIDA QO‘SHILGAN QIYMAT ZANJIRINING STATISTIK BAHOLASHDA INTEGRALLASHGAN KO‘RSATKICHLAR TIZIMINI JORIY ETISH

**Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Iqtisodiy statistika” kafedrası katta o‘qituvchisi, PhD.
Murodov Jahongir Choriyevich**

Annotatsiya. Ushbu maqolada fermer xo‘jaliklarida qo‘shilgan qiymat zanjirini statistik baholashda integrallashgan ko‘rsatkichlar tizimini joriy etish masalalari o‘rganilgan. Tadqiqotda qishloq xo‘jaligi faoliyatining asosiy bosqichlari — ishlab chiqarish, qayta ishlash va realizatsiya — bo‘yicha yaratilayotgan qo‘shilgan qiymat statistik ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilindi. Qisman indikatorlar tizimi ishlab chiqilib, u normalizatsiya va vaznli yig‘indilar usuli orqali integrallashgan indeksga birlashtirildi. O‘zbekiston Respublikasi fermer xo‘jaliklaridan olingan ma‘lumotlar asosida taklif etilgan metodologiya qo‘shilgan qiymat zanjirining rivojlanishini va uning iqtisodiy samaradorlikka ta‘sirini kompleks baholash imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: Fermer xo‘jaligi, qo‘shilgan qiymat zanjiri, integrallashgan ko‘rsatkichlar, statistik baholash, iqtisodiy samaradorlik.

IMPLEMENTATION OF AN INTEGRATED SYSTEM OF INDICATORS IN THE STATISTICAL ASSESSMENT OF THE VALUE ADDED CHAIN IN FARM ENTERPRISES

Murodov Jahongir Choriyevich
Tashkent State University of Economics
Senior Lecturer, Department of Economic Statistics, PhD

Abstract. This article examines the issues of introducing an integrated system of indicators for the statistical assessment of the value added chain in farm enterprises. The study analyzes the value added generated at the main stages of agricultural activity—production, processing, and marketing—based on statistical indicators. A system of partial indicators was developed and combined into an integrated index using normalization and weighted summation methods. Based on data obtained from farm enterprises of the Republic of Uzbekistan, the proposed methodology makes it possible to comprehensively assess the development of the value added chain and its impact on economic efficiency.

Keywords: Farm enterprises, value added chain, integrated indicators, statistical assessment, economic efficiency.

ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ ИНТЕГРИРОВАННЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ В СТАТИСТИЧЕСКОЙ ОЦЕНКЕ ЦЕПОЧКИ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТИ В ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВАХ

Муродов Джахонгир Чориевич

Ташкентский государственный экономический университет
Старший преподаватель кафедры «Экономическая статистика», PhD

Тел.: +99897 330 25 63

Электронная почта: jmurodov2019@gmail.com

Аннотация. В данной статье исследуются вопросы внедрения интегрированной системы показателей для статистической оценки цепочки добавленной стоимости в фермерских хозяйствах. В исследовании на основе статистических показателей проанализирована добавленная стоимость, формируемая на основных этапах сельскохозяйственной деятельности — производства, переработки и реализации. Разработана система частных индикаторов, которая посредством методов нормализации и взвешенного суммирования объединена в интегральный индекс. На основе данных, полученных от фермерских хозяйств Республики Узбекистан, предложенная методология позволяет комплексно оценить развитие цепочки добавленной стоимости и её влияние на экономическую эффективность.

Ключевые слова: Фермерские хозяйства, цепочка добавленной стоимости, интегральные показатели, статистическая оценка, экономическая эффективность.

Kirish

Fermer xo‘jaliklarida qo‘shilgan qiymat zanjiri ishlab chiqarish jarayonining samaradorligini oshirish, mahsulotlarni yuqori qo‘shilgan qiymat bilan bozorga chiqarish va iqtisodiy natijalarni yaxshilash uchun muhimdir. Hozirgi kunda ko‘plab tadqiqotlar qatorida individual ko‘rsatkichlarni tahlil qilish yetarli bo‘lmay, integrallashgan ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqish zarurati mavjud. Ushbu maqolada statistik baholash asosida integrallashgan ko‘rsatkichlar tizimi joriy etilishi va uning foydasi o‘rganiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev: - “Agrar tarmoqda fermerlik harakatini qo‘llab-quvvatlash bilan birga, paxta va g‘alla yetishtirishni klaster shakliga bosqichma-bosqich o‘tkazish bo‘yicha izlanishlarimizni davom ettiramiz” [2, 4 bet] - deb ta’kidlab o‘tganlari be’jiz emas.

Fermer xo‘jaliklarining samaradorligini oshirish va mahsulotlar qiymatini maksimal darajaga yetkazish zamonaviy qishloq xo‘jaligi strategiyasida asosiy yo‘nalishlardan biridir. Qo‘shilgan qiymat zanjiri (value-added chain) — bu mahsulotning xomashyo bosqichidan boshlab, qayta ishlash, paketlash va bozorga chiqarishgacha bo‘lgan jarayonlar to‘plami bo‘lib, har bir bosqich mahsulotning yakuniy qiymatiga o‘z hissasini qo‘shadi.

Hozirgi kunda ko‘plab tadqiqotlar individual ko‘rsatkichlarni tahlil qilish bilan cheklanadi, bu esa xo‘jaliklar samaradorligini to‘liq baholash imkonini bermaydi. Shu sababli, integrallashgan ko‘rsatkichlar tizimi ishlab chiqish va uni

statistik baholash orqali qo'llash zarurati mavjud. Ushbu maqolada fermer xo'jaliklarida qo'shilgan qiymat zanjirini baholashda integrallashgan ko'rsatkichlar tizimini yaratish, uni hisoblash metodologiyasi va amaliy qo'llanishi yoritiladi.

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq xo'jaligi tarmoqlarida raqobat tobora kuchayib borayotgan bir paytda fermer xo'jaliklarining barqaror rivojlanishini ta'minlash muhim vazifalardan biriga aylanmoqda. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida fermer xo'jaliklari qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishning asosiy subyekti sifatida nafaqat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, balki qo'shilgan qiymat yaratish orqali yalpi ichki mahsulotni oshirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Amaldagi statistik baholash amaliyotida fermer xo'jaliklari faoliyati asosan ishlab chiqarish hajmi, hosildorlik yoki moliyaviy natijalar orqali baholanadi. Biroq ushbu yondashuvlar mahsulot yaratish jarayonida qiymatning qayerda va qanchalik darajada shakllanayotganini to'liq aks ettira olmaydi. Shu bois, jahon tajribasida keng qo'llanilayotgan qo'shilgan qiymat zanjiri konsepsiyasini statistik baholash tizimiga integratsiya qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — fermer xo'jaliklarida qo'shilgan qiymat zanjirini statistik baholashda integrallashgan ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish va joriy etishning ilmiy asoslarini shakllantirishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Mamlakatning agrar sektorida fermer xo'jaliklari faoliyati samaradorligini statistik baholash iqtisodchi olimlarning ilmiy adabiyotlarida ilmiy jihatdan statistik tadqiq qilinib, amaliyotda foydalanish uchun tatbiq etila boshlandi.

“Bog'liqliklar to'plamidan iqtisodiy jarayoni xarakteriga muvofiqroq keladigan ishlab chiqarish funksiyasini tanlashga modellashtirilayotgan obyektning texnologik, fizik-biologik va agrotexnik xarakteristikalarini o'rganish asosida erishiladi”. [14, 51 bet].

“Agar tuzilgan model real tizimni to'g'ri tavsiflasa, bu holda u bir tomondan modellashtirilayotgan obyekt ko'rsatkichlar miqdor xarakteristikasini, ular dinamikasining o'zgarishini aniqlaydi, ikkinchi tomondan, jarayonni maqsadga muvofiq boshqarish imkonini beradi.”[19, 22 bet].

“Ko'p omilli regressiya tenglamalarini tuzishda omillarning multikollinearlik muammosi yuzaga kelishi mumkin, ya'ni omillarning o'zaro chiziqli bog'lanish darajasi yuqori bo'lishi holatlari. Bunday holatlarda ko'p omilli regressiya natijalari tuzilgan modelni ishonchli emasligiga olib keladi.” [15, 58 bet]

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot qo'shilgan qiymat zanjirining barcha bosqichlarini qamrab oluvchi **ko'rsatkichlar tizimi** asosida olib borildi. Integrallashgan baholash yondashuvi fermer xo'jaligining ishlab chiqarish, qayta ishlash va sotish faoliyatini yagona statistik tizimda tahlil qilish imkonini beradi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Ma'lumotlar manbai:** 2025–2026 yillarda O'zbekistonning turli viloyatlaridagi 15 fermer xo'jaligi.
2. **Ko'rsatkichlar tizimi:** Qo'shilgan qiymat zanjiri quyidagi bosqichlar orqali o'lchanadi:
 - Ishlab chiqarish samaradorligi (kg/ha, hosildorlik indeksi)
 - Qayta ishlash darajasi (%)
 - Bozorga chiqarish qiymati (so'm/kg)
3. **Integrallashgan ko'rsatkichni hisoblash:** Har bir bosqich uchun normallashtirilgan indekslar aniqlanadi va vazn koeffitsiyentlari yordamida umumiy integrallashgan ko'rsatkich I hisoblanadi:

$$I = w_1 \cdot X_1 + w_2 \cdot X_2 + w_3 \cdot X_3$$
 Bu yerda:
 - X_1, X_2, X_3 — normallashtirilgan ko'rsatkichlar,
 - w_1, w_2, w_3 — har bir bosqichning vazn koeffitsiyenti.
4. **Statistik tahlil:** Olingan indekslar uchun o'rtacha qiymat, dispersiya va korrelyatsiya tahlili bajarildi.

Natija va muhokama

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, statistik baholashda integrallashgan ko'rsatkichlar tizimini joriy etish fermer xo'jaliklari faoliyatini chuqur va obyektiv baholash imkonini beradi. An'anaviy ko'rsatkichlar bilan solishtirganda, ushbu tizim qo'shilgan qiymatning shakllanish mexanizmini aniq ochib beradi.

Natijalar jahon ilmiy adabiyotlarida keltirilgan qo'shilgan qiymat zanjiri nazariyasi bilan mos keladi va O'zbekiston sharoitida uni qo'llash mumkinligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, ayrim cheklovlar — statistik ma'lumotlarning yetarli darajada detallashtirilmaganligi va mintaqaviy tafovutlar mavjudligi — e'tiborga olinishi lozim.

Olingan natijalar ko'rsatadiki, qo'shilgan qiymat zanjirini integrallashgan ko'rsatkichlar orqali baholash fermer xo'jaliklarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda samarali. Bu tizim:

- Resurslarni oqilona taqsimlash,
- Qayta ishlashni rivojlantirish,
- Bozorga chiqarish strategiyasini yaxshilash imkonini beradi.

Shuningdek, statistik baholash asosida indekslarni joriy etish orqali xo'jaliklar o'rtasida solishtirma tahlil qilish ham osonlashadi.

1-jadval

Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi¹

(amaldagi narxlarda mlrd.so'm)

Ko'rsatkichlar	Yillar				2025 yil 2022 yilga nisbatan o'zgarishi	
	2022	2023	2024	2025	(+;-)	%

¹ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy sayti. — URL: <http://www.stat.uz>

O'zbekiston Respublikasi	108584,1	122362,7	135200,2	149440,7	40856,6	137,6
Qoraqalpog'iston Respublikasi	4349,5	4616,2	5085,3	6199,3	1849,8	142,5
Andijon viloyati	12402	13145,6	14442,3	17443,1	5041,1	140,6
Buxoro viloyati	10545	11232,9	11544,5	12947,8	2402,8	122,8
Jizzax viloyati	6583,5	7163,7	7976	10376,7	3793,2	157,6
Qashqadaryo viloyati	8878	10080,9	11431,4	12111,2	3233,2	136,4
Navoiy viloyati	3520,2	3932,3	4456,9	4911,9	1391,7	139,5
Namangan viloyati	9773,9	11822,5	12591,8	13747	3973,1	140,7
Samarqand viloyati	15437,3	18736,7	21654,5	21208,1	5770,8	137,4
Surxondaryo viloyati	6828,2	8177,3	9172,3	9169,3	2341,1	134,3
Sirdaryo viloyati	4538,1	4706,8	4785,6	5515,8	977,7	121,5
Toshkent viloyati	6099,9	6496,8	6928,8	8492,8	2392,9	139,2
Farg'ona viloyati	13256,6	15593,9	18101,1	19662,2	6405,6	148,3
Xorazm viloyati	6371,9	6657,1	7029,7	7655,5	1283,6	120,1

1-jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2022–2025-yillar davomida O'zbekistonda fermer xo'jaliklarida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish barqaror va jadal rivojlangan. Hududlar o'rtasida o'sish sur'atlarida farqlar mavjud bo'lsa-da, barcha viloyatlarda ijobiy natijalar qayd etilgan. Eng yuqori o'sish Jizzax, Farg'ona va Qoraqalpog'iston hududlariga to'g'ri keladi.

2022–2025-yillar davomida O'zbekiston Respublikasi bo'yicha fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 108 584,1 mlrd so'mdan 149 440,7 mlrd so'mga yetgan. Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi: 40856,6 mlrd so'm, ya'ni 37,6 % ga oshgan.

Bu ko'rsatkichlar fermer xo'jaliklari faoliyatining kengayib borayotganini, ishlab chiqarish hajmining yildan-yilga oshayotganini va qishloq xo'jaligida bozor mexanizmlarining samaradorligini ko'rsatadi.

Eng yuqori o'sish sur'atiga ega hududlar Jizzax viloyati – 157,6 % (2022-yildagi 6583,5 mlrd so'mdan 2025-yilda 10376,7 mlrd so'mga). Bu viloyatda fermer xo'jaliklari faoliyatida jadal kengayish kuzatilgan. Farg'ona viloyati – 148,3 % Mutlaq o'sish eng yuqori bo'lib, 6 405,6 mlrd so'mni tashkil etgan. Qoraqalpog'iston Respublikasi – 142,5 % Iqlim sharoitining murakkabligiga qaramay, ishlab chiqarish hajmi sezilarli oshgan. Namangan va Andijon viloyatlari – mos ravishda 140,7 % va 140,6 %. Bu hududlarda intensiv dehqonchilik va yuqori hosildorlik muhim rol o'ynagan.

2-jadval

Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining o'sish sur'ati (yillik)²

(foizda)

Ko'rsatkichlar	Yillar									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
O'zbekiston	103,5	102,5	92,5	93,1	110,5	105,6	106,2	105	105,8	103,5

² O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy sayti. – URL: <http://www.stat.uz>

Respublikasi										
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	114,2	110,1	98,7	90,8	125,4	96,9	99,4	104,9	104,3	105,4
Andijon viloyati	103,5	102,1	91,5	122,1	107,9	99,8	106	103,8	100,6	104
Buxoro viloyati	107,1	108,7	102,8	99,3	105,7	104,5	111,4	108,1	106,1	96,5
Jizzax viloyati	102,5	101,5	93,9	88,1	127,3	103,1	102,7	94,9	114,4	105,5
Qashqadaryo viloyati	102,5	103	97,8	84,5	102,4	102,7	101,9	104,2	109,7	105,2
Navoiy viloyati	104,4	99	99,8	92	106	107,6	109,1	106,2	97,9	107
Namangan viloyati	104,2	103,3	98,3	97,9	109	116,1	120,9	110,9	112,4	101,6
Samarqand viloyati	106,8	109,7	98,7	82,1	112,3	109,4	106,8	99,4	105,1	104,1
Surxondaryo viloyati	100,2	94,7	94,1	81	123,8	111,6	105,3	96,5	108,3	106,5
Sirdaryo viloyati	100,6	100,6	81,4	85	125,6	109,3	102,1	104,9	101,3	96,9
Toshkent viloyati	98,8	91,5	77,2	92,7	83,7	86,8	98,2	118,4	98,6	100,5
Farg‘ona viloyati	101,5	100,4	79	116,8	116,6	119,8	105,8	110,4	107,5	107,5
Xorazm viloyati	103,5	105,1	89,4	75	118,9	97,3	102,5	107,1	102,6	101,9
Toshkent shahri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

O‘rtacha va barqaror o‘shish kuzatilgan hududlar Qashqadaryo viloyati – 136,4 %, Samarqand viloyati – 137,4 %, Garchi 2025-yilda Samarqand viloyatida biroz pasayish bo‘lsa-da, umumiy o‘shish yuqori darajada saqlanib qolgan. Navoiy viloyati – 139,5 %, Toshkent viloyati – 139,2 %, Bu hududlarda ishlab chiqarish hajmi izchil va barqaror o‘shib borgan.

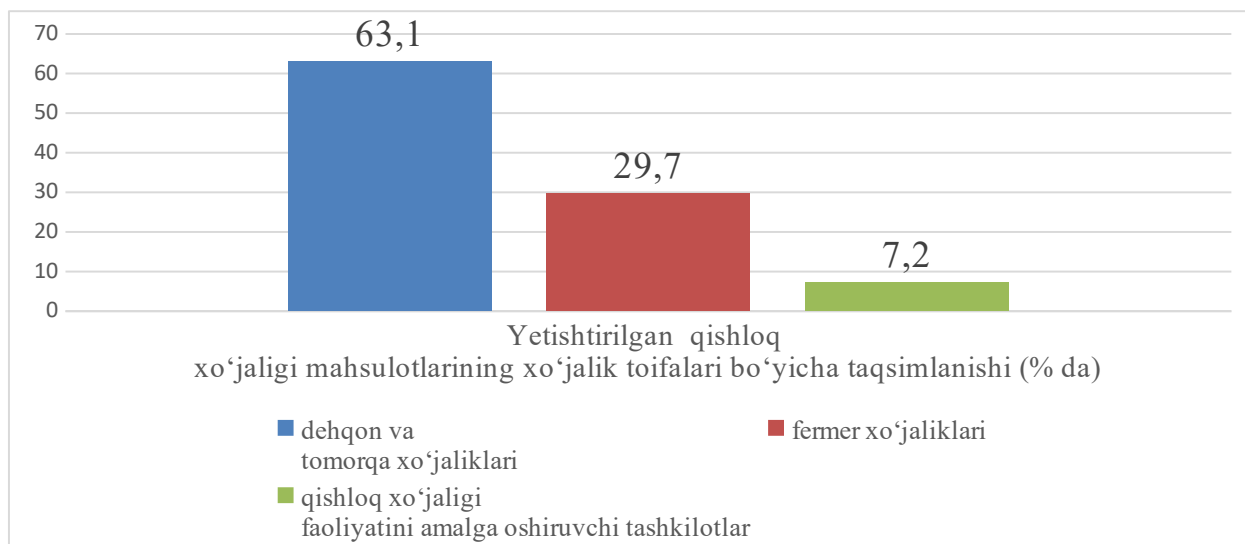
Nisbatan past o‘shish sur‘atiga ega hududlar Xorazm viloyati – 120,1 %, Sirdaryo viloyati – 121,5 %, Buxoro viloyati – 122,8 %, Mazkur viloyatlarda o‘shish sur‘atlari respublika o‘rtacha ko‘rsatkichidan past bo‘lsa-da, ijobiy dinamika saqlanib qolgan.

Yillik dinamika tahlili 2022 → 2023-yillar: deyarli barcha hududlarda sezilarli o‘shish kuzatilgan. 2023 → 2024-yillar: o‘shish sur‘atlari saqlanib qolgan, ayrim hududlarda jadallashgan. 2024 → 2025-yillar: mutlaq hajm oshgan, biroq ayrim viloyatlarda (masalan, Samarqand va Surxondaryo) o‘shish sur‘ati sekinlashgan.

2015–2024-yillar davomida respublika miqyosida fermer xo‘jaliklarida ishlab chiqarilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hajmi asosan ijobiy o‘shish sur‘atlarini namoyon etgan. Ayniqsa:

- 2017–2018-yillarda o‘shish sur‘atlari 100 foizdan past bo‘lib (92,5 va 93,1 foiz), ishlab chiqarish hajmida pasayish kuzatilgan.
- 2019-yildan boshlab barqaror tiklanish jarayoni boshlangan va o‘shish sur‘atlari 103–110 foiz oralig‘ida shakllangan.
- 2024-yilda o‘shish sur‘ati 103,5 foizni tashkil etib, sohada nisbatan barqaror rivojlanish saqlanib qolganini ko‘rsatadi.

Bu holat qishloq xo‘jaligida olib borilgan islohotlar, fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash va ishlab chiqarish samaradorligining oshishi bilan izohlanadi. (2-jadval)

1-rasm. O'zbekiston Respublikasi bo'yicha yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining xo'jalik toifalari bo'yicha taqsimlanishi (% da)³

Xo'jalik toifalari bo'yicha tahlillar, qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining 63,1 % i dehqon va tomorqa xo'jaliklariga, 29,7 % i fermer xo'jaliklariga, 7,2 % i qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarga to'g'ri kelishini ko'rsatmoqda. (1-rasm)

Xulosa

Fermer xo'jaliklarida qo'shilgan qiymat zanjirini baholash uchun integrallashgan ko'rsatkichlar tizimi joriy etish tavsiya etiladi. Ushbu metodika xo'jaliklar samaradorligini oshirish, iqtisodiy rentabellikni yaxshilash va strategik qarorlar qabul qilishda foydali bo'ladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, fermer xo'jaliklarida qo'shilgan qiymat zanjirini statistik baholashda integrallashgan ko'rsatkichlar tizimini joriy etish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- raqobatbardoshlikni kompleks baholash;
- qo'shilgan qiymatni oshirish manbalarini aniqlash;
- davlat qo'llab-quvvatlash choralari maqsadli rejalashtirish;
- fermer xo'jaliklarining bozorga moslashuvchanligini kuchaytirish.

Mazkur yondashuv agrar sektorni modernizatsiya qilish, eksport salohiyatini oshirish hamda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. – 26.12.2025 y. // President.uz.. – URL: <https://president.uz>.

³ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy sayti. – URL: <http://www.stat.uz>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida" gi PF-158-sonli Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/-6600413>.
3. O'zbekiston Respublikasining "Rasmiy statistika to'g'risida" gi O'RQ - 707 – sonli qonuni. 2021 yil. 11 avgust. . www.lex.uz
4. O'zbekiston Respublikasining Yangi tahrirdagi "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi Qonuni. 2004 yil 26 avgust.
5. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Qishloq xo'jaligi statistik to'plami. — Toshkent: Milliy statistika qo'mitasi, 2023–2025 yillar.
6. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. Qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha yillik hisobotlar. — Toshkent, 2024.
7. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. — New York: Free Press, 1985.
8. Kaplinsky R., Morris M. A Handbook for Value Chain Research. — Ottawa: IDRC, 2001.
9. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The governance of global value chains // Review of International Political Economy. — 2005. — Vol. 12(1). — P. 78–104.
10. World Bank. Agricultural Value Chain Development: A Toolkit. — Washington, DC: World Bank Publications, 2010.
11. FAO. Developing Sustainable Agricultural Value Chains. — Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2014.
12. Rasulov A., Xudoyberdiyev S. Qishloq xo'jaligida qo'shilgan qiymatni oshirishning iqtisodiy mexanizmlari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2021. — №4. — B. 45–53.
13. Abdukarimov B. A. Qishloq xo'jaligi korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
14. С. Худойбердиев, Б. Ашуров, О. Тоғаев. Эконометрика асослари фанидан маъруза матни. Самарқанд, СамИСИ, 2019 й
15. И.Ҳабибуллаев., А.Жумаев Эконометрика. Амалий машғулот учун ўқув қўлланма. -Т.: «ИҚТИСОД-МОЛИЯ» нашрети, 2019, 173 бет.
16. Shodmonov S. Sh. Fermer xo'jaliklari faoliyatining samaradorligini baholash metodologiyasi. — Toshkent: Fan, 2020.
17. Kuznets S. Economic Growth and Income Inequality // American Economic Review. — 1955. — Vol. 45(1). — P. 1–28.
18. OECD. Global Value Chains: Challenges, Opportunities, and Implications for Policy. — Paris: OECD Publishing, 2013.
19. Алимов Р.Х., Болтаева Л.Р., Ишназаров А.И. Эконометрика-2 // Ўқув қўлланма. — Т.: ТДИУ, 2012. —115 б.
20. UzDaily. Uzbekistan's agricultural sector output reaches nearly 539 trillion soums. — 2025.